

Under the Weather? Treating 'Minor' Ailments

I. Question of Healing

(1) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קט עמוד ב

משנה. אין אוכלין איזביון בשבת, לפי שאינו מאכל בריאים. אבל אוכל הוא את יועזר, ושותה אבוברואה. כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה, חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין, מפני שהן לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמא, וסך שמן עיקרין שלא לרפואה.

WE MAY NOT EAT GREEK HYSSOP ON THE SABBATH, BECAUSE IT IS NOT THE FOOD OF HEALTHY PEOPLE;⁴ BUT WE MAY EAT YO'EZER⁵ AND DRINK ABUB RO'EH.⁶ A MAN MAY EAT ANY KIND OF FOOD AS A REMEDY, AND DRINK ANY LIQUID,⁷ EXCEPT WATER OF PALM TREES⁸ AND A POTION⁹ OF ROOTS, BECAUSE THEY ARE [A REMEDY] FOR JAUNDICE; BUT ONE MAY DRINK WATER OF PALM TREES FOR HIS THIRST AND RUB HIMSELF WITH OIL OF ROOTS WITHOUT MEDICAL PURPOSE.

(2) תלמוד בבלי מסכת שבת דף נג עמוד ב

תא שמע: בהמה שאחזה דם - אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן. אדם שאחזה דם - מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן! - אמר עולא: גזירה משום שחיקת סממנין. אי הכי אדם נמי! - אדם נראה כמיקר. אי הכי בהמה נמי נראה כמיקר! - אין מיקר לבהמה.

Rav Herschel Shachter – Eretz Hatzvi no. 19 (3)

ו. רפואה בשבת בזה"ז

והנה התנאים אסרו רפואה בשבת לבריא שיש לו מיחוש בעלמא, גזרה משום שחיקת סממנים. ויש מן הגדולים שרצו לטעון, דבזה"ז דלא שייך טעם זה, שאולי יש להתיר רפואה בשבת בזמננו. (עי' בדה"ש לס' קצות השלחן סי' קלד סק"ז). ואחרים טענו, דמכ"מ הו"ד דבר שבמנין.⁶

ולפי דברינו יש להעיר, דלכאורה הך גזירה לאסור רפואה ה"י תמיד בעקירת דבר מן התורה, דבשבת בודאי יש מצות עונג, והחולה שיש לו איזה מיחוש והוא נמנע מליקח התרופה הנצרכת אליו, בודאי יסבול, ולא יוכל לענג את השבת כדבעי, וא"כ יש לטעון ולומר, דבכל כה"ג שמעיקרא באה הגזירה לעקור דבר מן התורה, מן ההכרח ה"י להכניס את טעם הגזירה אל תוך נוסחת הגזירה, וא"כ, שוב אין בו משום דבר שבמנין, וככל הדברים שביארנו למעלה. [אא"כ נחלק ונאמר דלא מיקרי „לעבור על דברי תורה" אא"כ גזירים נגד דין המפורש בחומש, ומצות עונג אינה מפורשת בחומש, אלא רק בספר ישע"י].

אכן נראה דז"א, דהנה מבואר בפוסקים, שבכלל גזרת רפואה בשבת אסרו אפילו ליקח ויטמינים לחזק את גופו לבל יחלה בעתיד. ובכה"ג, אין במניעת הרפואה משום ביטול עונג

ומעתה נראה להוסיף ולומר, דדוקא בשאר גזירות דעלמא היתה הברירה ביד חז"ל או לגזור הגזירה בנוסח סתמי, או לכלול טעם הגזירה אל תוך נוסחת הגזירה. אבל בגזרת חכמים שנגזרה לעקור דבר מן התורה, לכאורה מסתברא לומר שלא היתה הברירה בידם לגזור בנוסח סתמי בעילום הטעם, שא"כ, יהיו דבריהם סותרים ממש לדיני התורה, וזה אסור להם לעשות, וכדויקו של הט"ז (אור"ח סי' תקפח סק"ה ויו"ד סי' קיז סק"א) בלשון הגמ' סנהדרין (מו.) ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי לעשות סייג לתורה, שאפילו בשעה שגזרים סייג, אסור להם לעבור על דברי התורה ולגזור להדיא בסתירה גלויה למה שמפורש בתורה.⁷

II. Application to Healthy People

(4) בית יוסף אורח חיים סימן שכח

ומשמע דכל שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלין ומשקין שאינם מאכל בריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי הילכך אפילו אינו לא רעב ולא צמא מותר לאכול ולשתות והא דנקט לרעבו ולצמא לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט:

(5) מגן אברהם סימן שכח ס"ק מג

מג מיחוש מותר - בטור כתוב ושותה אותו לרעבו ולצמא מותר משמע דאם עושה לרפואה אסור אף ע"פ שהוא בריא... ע"כ אפ"ל באדם בריא אסור וכ"כ ט"א ד"ז ע"ב וכ"כ הרמב"ם ומ"מ בהדיא פכ"א ע"ש דין ז'

שבת, שהרי אין לו מיחוש כלל היום. ונמצא, שגזרת רפואה לא נגזרה אך ורק בתורת עקירת דבר מן התורה, אלא, שלפעמים יש בה ביטול מצות עונג שבת, ולפעמים לא. וממילא י"ל דבכה"ג לא שייך תו כל ההכרח הנ"ל, דדוקא כשכל כולה של הגזירה (או התקנה) היא בעקירת דבר מה"ת, או מן ההכרח ה"י להכניס את טעם הגזירה אל תוך עצם נוסחת הגזירה, בשביל שלא תהי' בתורת לעבור על דברי תורה.

ועי' אבנ"ז (לאה"ע ח"א סי' נא) שדן בסברת הרב חלקת יואב, אם יש להתיר כל גזרת לא פלוג במקום מצוה. והיא סברא מחודשת מאוד. (וכבר נתעורר בזה בפרמ"ג בפתחה הכוללת ח"א אות לא), אך אם נתפוס דלא כאותה סברא, אין להקל אלא באופן שכל עיקר הגזירה ה"י בעקירת דבר מן התורה, אשר ממילא מן ההכרח היה להכניס טעם הגזירה בכלל נוסח הגזירה, וממילא אינה בלא פלוג, וממילא — היכא דלא שייך טעם הגזירה, או בזמן דליכא למיחש, ליתא להגזירה.

6) שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ג סימן נד

הנה בדבר הוויטאמינים שהרבה אנשים בריאים שאין להם שום מיחוש וחולי, אבל הרופאים מייעצים לבלוע אותם בכל יום משום שהם מחזקים הגוף אם מותר להם לבלוע גם בשבת, כי המג"א... ולכן הוויטמינים שאינם ראויים לאכילה והם רק לרפואה גם בריאים אסורים להמג"א שראוי להחמיר כמותו דהוא בתראה...

ולכן צריך לומר דכוונת המג"א הוא דוקא בבריא שהוא חלש בטבעו ורוצה להתחזק ביותר ע"י הדברים שאוכל, שזה סובר הטור שהוא ג"כ בכלל האיסור כיון שיתחזק ע"י זה יותר מכפי מזג טבעו, ואף שגם באופן זה כיון שעכ"פ הוא בריא בלא שום מיחוש היה מסתבר לומר שאינו בהול ואין לגזור בזה ומטעם זה סובר הב"י שמותר, מדייק המג"א מלשון הטור שאסור והוא משום דכיון דעכ"פ הוא נעשה חזק יותר מכפי שהוא בטבעו כמו חולה שמשנתה לבריאות הוא בכלל האיסור דשם רפואה שאסרו אף שליכא בו הטעם דבהילות, והוא כדמצינו בכמה גזירות באיסורים שלא פלוג אם הוא בכלל אותו השם דאסרו. וא"כ באלו הוויטאמינים שאינם מבריאים את האדם לשנותו מכפי שהוא שיהיה מי שחלש בטבעו לחזק יותר אלא שעושים שלא יהיה עלול להתחלות בנקל יש להתיר לכו"ע אף להמג"א. ואם יש וויטאמינים שמשנים בריאותו שעושים מחלש בטבעו לחזק יותר פליגי בזה הב"י והמג"א שיש להחמיר ולאסור כהמגן אברהם.

7) שולחן ערוך אורח חיים סימן שכח

סעיף לח - (קכב) מותר לאכול שרפים מתוקים ולגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול.

III. Shift to סכנה בו

8) שולחן ערוך אורח חיים סימן שכח

<ז> חולה שנפל מחמת חליו למשכב (מה) ואין בו סכנה, הגה: או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאו אלפ שהולך כנפל למשכב - סעיף יז דמי (המג"א זב), (מו) יא אומרים לא"י (מז) לעשות לו רפואה אבל אין מחללין עליו את השבת באיסור דאורייתא, (מח) אפילו יש בו סכנת (מט) אבר; ולהלל עליו ישראל (נ) <ח> באיסור דרבנן בידיים, יש מתירים (נא) יב אפילו אין בו סכנת (נב) אבר; ויש <ט> אומרים שאם יש בו סכנת אבר עושין (נג) ואם אין בו סכנת אבר אין עושין; ויש אומרים שאם אין בו סכנת אבר (נד) <י> עושין בשינוי, ואם יש בו סכנת אבר עושין בלא שינוי; <יא> ויש אומרים אפי' יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא (נה) יג נסמך למלאכה דאורייתא, ודברים (נו) שאין בהם סמך מלאכה עושין אפילו אין בו סכנת אבר; <יב> ודברי (נז) יד הסברא השלישית נראין. הגה: (נח) מותר לומר לאי טו לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול, דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי (ר' ירוחם ז"ב ז"ט ורמב"ן ורש"א). וכל שאסור לעשות ע"י ישראל, אפי' ע"י החולה בעצמו אסור; אבל כשעושה לו האי (נט) מותר לחולה (ס) טו <יג> לסייעו קצת, דמסייע (סא) אין בו ממש. (ז"ג גמ' ביצה דף ז"ב).

9) בעקבי הצאן ס' י

שהרי כבר כתב הרמ"א בהל' שבת גדר חולה שאב"ס היינו כל שחולה כל גופו או שמוטל למשכב, כלומר, כל שנמנע האדם מלפעול פעולותיו באופן נורמלי מחמת חוליו³.

10) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכט עמוד א

כדבר עולא בריה דרב עילאי, דאמר: כל צרכי חולה נעשין על ידי ארמאי בשבת. וכדבר המנונא, דאמר רב המנונא: דבר שאין בו סכנה - אומר לנכרי ועושה.

11) משנה ברורה סימן שכח ס"ק נז

(נז) הסברא השלישית - היינו שמותר לעשות אפילו כל השבותים ורק ע"י שינוי אם הוא חולי כל הגוף ואין בו סכנת אבר ואם יש בו סכנת אבר אין צריך שינוי כלל וכ"פ הט"ו ומג"א וכ"כ הגר"א שדעה זו עיקר שהיא דעת רוב הפוסקים:

משנה ברורה סימן שכח ס"ק קב

ועיין שם לעיל דע"י ישראל מותר דוקא ע"י שינוי אך הח"א מסיק שם דאם א"א בשינוי מותר שלא בשינוי:

פרק יג

דיני חולה שאין בו סכנה

מיהו חולה שאין בו סכנה

א. לחולה שאין בו סכנה נחשב:

- (א) מי שנפל למשכב מחמת חוליו (א).
- (ב) הסובל מחום למעלה מהרגיל אצלו (ב) — וראה לעיל פרק יב סעיף יא (א) — ואפילו לא נפל למשכב, אבל כרגיל אין יוצאים מפתח הבית מחמת מחלה זו (ג).
- (ג) הסובל מכאב עד שנחלש כל גופו, ואפילו לא נפל למשכב (ד), כגון הסובל ממיגרנה (ה).
- (ד) המתהלך כבריא, אבל עלול ליפול למשכב אם לא יקבל טיפול בעוד מועד (גם אם לא נשקפת כל סכנה לחייו), כגון חולת קצרת (אסטמה), סכרת, דלקת פרקים, הסובל ממחלת לב שאינה מסוכנת (ו).

שמירת שבת כהלכתה

תס

מה מותר לעשות בשבת וביו"ט לצורך החולה שאין בו סכנה ומה אסור לעשות

ב. חולה שאין בו סכנה, אם אין אפשרות לעשות צורכי רפואתו על-ידי יהודי בהיתר (י), עושין לו כל צרכיו (יא) על-ידי נכרי, ואפילו דבר שהוא מלאכה גמורה מן התורה (יב), והוא שצריך אותם בשבת, ולא לצורך מוצאי-שבת (יג), ויבוארו דיניו להלך פרק לח סעיפים ד"ב, אבל יהודי לא יחלל את השבת במלאכה גמורה שאסורה מן התורה (יד), אפילו יש בו סכנת-אבר (טו), כל שברור שלא תפתח מזה סכנה לכל הגוף (טז), ואסור לו לעשות מלאכה דאורייתא אפילו בשינוי, שלא כדרך עשייתה בחול (יז) (ואמנם יש מגדולי הפוסקים המתירים ליהודי לעשות צורכי רפואתו של חולה שאין בו סכנה, גם אם עשייתם קשורה במלאכה דאורייתא, והוא שיעשה שלא כדרך עשייתה בחול) (י"ז), ובאשר לעשיית צרכי החולה על-ידי יהודי בדבר שאין בו אלא איסור * דרבנני*, יש להבדיל בין מקרה שיש בו סכנת-אבר, וכנ"ל סעיף א (ה).